

כשישראל נפתחה לעולם, העולם נפתח אליה בחזרה

דברים לזכר יצחק רבין ז"ל מאת קולט אביטל*

כנס מכון מיתוים
ירושלים, 1 בנובמבר 2017

"בעשור האחרון של המאה העשרים שוב אין האטלסים וספרי ההיסטוריה והגיאוגרפיה מציירים את תמונת המצב העדכנית. חומות איבה נפלו, גבולות נמחקו, מעצמות קרסו, אידיאולוגיות התמוטטו. חובתנו כלפינו וכלפי בנינו היא לראות את העולם החדש כפי הוא עכשיו, לבחון את הסכנות, לבדוק את הסיכויים, לעשות הכול כדי שמדינת ישראל תשתלב בעולם המשנה את פניו. אין אנו עוד בהכרח עם לבדו ישכון, ואין זה נכון שכל העולם נגדנו. עלינו להיחלץ מתחושת הבידוד האוחזת בנו כמעט יובל שנים. עלינו להצטרף למסע השלום, הפיוס ושתוף הפעולה הבינלאומי הדוהר בימים אלה על פני הגלובוס כולו, שאם לא כן נשאר אחרונים ובודדים בתחנה."

במילים האלה פתח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל, לפי 25 שנים, את הנאום בו הציג את ממשלתו לכנסת. דווקא במלים אלה שנגעו למקומה של ישראל בעולם בחר איש הצבא, ראש המטה הכללי של צה"ל לשעבר, לפנות אל נבחרי העם, אל העם כולו. לא על האיומים מאיראן או מעיראק הוא דיבר, ולא על הצורך לחזק את צה"ל. אלא על הצורך להיפתח לעולם ולהשאיר מאחורינו את הקורבנות הנצחית. ולכן הוא אמר שהממשלה החדשה שמה לה למטרה מרכזית לקדם את עשיית השלום לישראל ולפתוח בצעדים נמרצים כדי להוליך לסיימו של הסכסוך הישראלי-ערבי. מעתה, הוא אמר, לא נעסוק יותר בתהליך השלום, אלא בעשיית השלום. בבנייתו. ביושר, באומץ לב, בנחרצות.

יצחק רבין החליט לשנות את סדר העדיפויות הלאומי. רבין לא היה יונה צחורה. הוא לא התייצב בטכס החתימה על הסכמי אוסלו מתוך האידיאולוגיה של השמאל. הוא לא חתם על הסכם העקרונות בושינגטון בקלות ראש, אלא מתוך שיקול דעת וראייה אסטרטגית רחבה. הוא היה איש פרגמטי ותכליתי, שידע לקרוא את המפה, לזהות הזדמנויות, ולקבל החלטות קשות. הוא הבין אז שאש"פ נחלש, וידע שאם לא ינסה להגיע להסדר עמו, יצטרך לעמוד מול חלופה קשה יותר – החמאס.

רבין ניתח את הסיכונים ואת ההזדמנויות, והחליט שזהו העיתוי הנכון לנסות לפתור את הסכסוכים במעגל הקרוב יותר לגבולותיה של ישראל, כדי שבבוא העת תוכל המדינה להשקיע את כל משאביה בעימות אפשרי עם האויבים הקשים והמסוכנים יותר – עיראק ואיראן. הוא היה מודע לחלוטין שבדרך בה הוא ילך ייערמו קשיים ומכשולים, יפרצו משברים, תהיינה אכזבות, דמעות וכאב. אבל הוא החליט שתקפידו הוא להשאיר לבנים ולנכדים עולם אחר, עולם של תקווה ושל חיים נורמליים.

בחרתי לפתוח את דברי בראייתו של יצחק רבין את העולם ואת מקומה של ישראל בו, על הבנתו את מצבה המשתנה של ישראל במציאות החדשה שנוצרה אחרי מלחמת המפרץ ופירוק הגוש המזרחי. בחרתי באמונתו שלא כל העולם נגדנו, בהחלטתו למצב את מדינת ישראל במקום אחר בעולם, כיוון שזהו הנושא בו אנחנו עוסקים במכון מתוים.

* קולט אביטל היא חברת כנסת ושגרירה לשעבר, וחברת ועד מנהל במיתוים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית.

הייתה לי הזכות לשרת את מדינת ישראל ולהימצא בקרבתו של רבין באותן השנים בהן הוא כיהן כראש ממשלה בפעם השנייה בחייו, כאשר הוא הגיע לתפקיד מוכן ומגובש. הייתה לי הזכות להימצא בקרבתו בימי הסכמי אוסלו ולהיות עדה לשינויים שעברו עליו, ולפריצת הדרך האדירה במערך יחסי החוץ של ישראל באותם ימים. ממדינה שהתעמתה חודשים ספורים קודם לכן עם ארה"ב בנושא הערבויות למלווה קליטת העולים, הפכה ישראל לשותפה ובת ברית רצויה. היחסים עם ארה"ב השתנו אז מן הקצה אל הקצה: הם הפכו לקרובים ואינטימיים. כל מהלך מדיני בו נקטה ישראל באותם ימים תואם עם הממשל בושינגטון, וקיבל את ברכתו ואת הגיבוי האמריקאי המלא.

ראיתי וחוויתי באופן אישי כיצד העולם נפתח בפנינו, כיצד מדינות שאתן לא היו לנו יחסים דיפלומטיים, ואף לא הכירו בנו, שינו את עמדתן. מסין והודו ועד למרוקו, תוניסיה ומאוריטניה. בביתי הצטופפו נציגי ירדן, קטאר, מצרים, תוניסיה, ומרוקו כדי לפגוש את רבין. וגם החלום הישן נושן של הקמת היחסים הרשמיים עם ירדן התגשם אז, וכולנו זוכרים את המפגשים עם המלך חוסיין, את התרגשותו של רבין מכך, ואת יחסי הקרבה והאמון האמיתיים שנרקמו בין שני המנהיגים.

המזרח התיכון החל להיפתח בפנינו, ונבחנו דרכים וערוצים חדשים לשיתופי פעולה, כאשר ארגנו, שנה אחרי שנה, ועידות כלכליות רבות משתתפים במרוקו, ובירדן. גם אירופה פתחה בפנינו אז ערוצי הדברות שונים וחתמה אתנו על הסכמים חדשים, שנתנו לנו עדיפות על פני מדינות אחרות בתחום הסחר וכשותפה היחידה מחוץ לגבולות אירופה בתכנית האירופית למחקר ופיתוח.

הייתה לי הזכות הגדולה להימצא לצדו של יצחק רבין כאשר הוא נאם באו"ם, ב-24 באוקטובר 1995, כעשרה ימים לפני הרצח. האולם היה מלא מפה לפה. רוב ראשי המדינות שהיו נוכחים במקום הריעו לו דקות ארוכות בסוף הנאום, וזאת לא רק בגלל תוכנו אלא בגלל שהעריכו את רבין ואת מנהיגותו. הם עמדו שעה ארוכה בתור ארוך כדי ללחוץ את ידו. זה היה אחד מרגעי האושר בחיי, כאשר חשתי את אהדת העולם עוטפת אותנו מכל עבר. זאת הייתה גם ההוכחה הטובה ביותר שכאשר אנחנו נפתחים לעולם, גם העולם נפתח אלינו. ולא, העולם לא היה ואינו כולו נגדנו.

רבין החייל ושר הביטחון לשעבר לחם בחורמה נגד הטרור. ראיתי אותו מאבד את שלווה הנפשית, ראיתי אותו כועס וכואב כאשר הודיעו לו על פיגוע, ראיתי אותו חסר פשרות כאשר היה עליו לקבל החלטות, ושמעתי אותו צועק על ערפאת כאשר הדבר התבקש. אבל, הוא הנחיל לנו גם מושגים חדשים כאשר הגדיר לנו שביטחון איננו רק הטנק והמטוס, וספינת הטיילים. הביטחון הוא קודם כל ביטחון חברתי: החינוך של האדם, הבית שלו, הרחוב והשכונה שלו, וקורת גג מעל ראשו של העולה החדש. הביטחון טמון בעיקר בתקוות האדם.

על הסכם ההכרה ההדדית עם אש"ף על מדשאות הבית הלבן רבין לא חתם בקלות. רבין האדם והמפקד ביטא שם את הלבטים ואת הכאב: "באנו מארץ מיוסרת, מעם, מבית, ממשפחה שלא ידעו אפילו שנה אחת, חודש אחד, בחייהם שבו לא בכו אמהות על בניהן. אבל באנו כאן," הוא הוסיף, "כדי לשים קץ לשנאה, כדי שבנינו ונכדינו לא יחוו עוד את המחיר הכואב של המלחמה."

ודווקא בימים האלה של אבדן התקווה, אני רוצה לזכור ולהזכיר לכולנו את מילותיו של רבין על משדאות הבית הלבן: "די לדמעות ודי לדם. די. אין בנו שנאה כלפיהם, אין אנו תאבי נקמה. אנו כמוכם אנשים שרוצים לבנות בית, לטעת עץ, לאהוב ולחיות לצדכם בכבוד, באהדה, כבני אדם, כבני חורין."

יצחק רבין היה איש צנוע, לעתים מופנם, אך גם בטוח בעצמו. איש שלא אהב שיחות חולין ולא הייתה לו סבלנות לטיפשים, לשקרנים, לחצאי אמיתות, לחנופה ולהפחדה. רבין הג'ינג'י אמר בצורה ישירה ולפעמים בוטה את מה שהיה על ליבו. במובן הזה, הוא לא ניחן בתכונותיו של דיפלומט. אבל דווקא סגנונו הישיר, קולו העמוק, ומבטו הביישן כבשו את ליבם של רבים בעולם.

בימינו אלה חשוב לזכור את דבקו בדמוקרטיה הישראלית, את אמירתו שהוא שם את האזרח בראש דאגות הממשלה, את מדיניותו ומעשיו למען השוויון האזרחי, את אמירתו על העוול המתמשך שנעשה לאוכלוסייה הערבית במדינה ואת פועלו הממשי ואת התקציבים שהוא הקדיש לתיקונו. חשוב לזכור את יושרו ואת הגינותו, גם בחייו האישיים – את קבלת האחריות ואת התפטרותו המידית כאשר התגלה כי אשתו לאה נהגה בניגוד לחוק והחזיקה חשבון דולרים בארה"ב.

לרבין האיש עם המוח האנליטי הייתה משנה סדורה ודעות מוצקות. אבל הוא ידע לשנות את עמדתו כשהמציאות חייבה זאת. הוא לא שכח לרגע את רגעי ההכרעה הקשים כאשר הוא שלח נערים לקרב, וידע שחלקם לא יחזרו. הוא לא שכח לרגע את כאבן של המשפחות השכולות.

ובין הרגעים המרגשים החרוטים בלבי, אזכור את דבריו בנאום אותו הוא נשא בושינגטון: "אני מספר אישי 30743, רב אלוף במילואים יצחק רבין, חייל בצבא ההגנה של ישראל וחייל בצבא השלום, אני ששלחתי גייסות אל האש וחיילים אל מותם, אומר לכם: אנו יוצאים היום למלחמה שאין בה הרוגים ופצועים ולא דם ולא סבל, זו המלחמה היחידה שתענוג להשתתף בה – המלחמה על השלום."

רבין ידע לחלום אך ידע גם לבצע. עבור רבין תמצית הציונות, כפי שהוא ביטא אותה, הייתה הקמת מקלט בטוח לעם היהודי. עבורי זוהי מורשת רבין: המלחמה על השלום. בית לעם היהודי. כיבוד זכויותיהם של עמים אחרים. והחיים עם תקווה.